

TRŠKI VRH – KRAPINA. TRADICIONALNI OBIČAJI UZ PROŠTENARSKU CRKVV MAJKE BOŽJE JERUZALEMSKE

ANTUN KOZINA
Voditelj Zavičajnog
muzeja (u mirovini)
Krapina, Bregovita 20

UDK 394.5:291.3(497.13)
Stručni članak
Primljeno 13.VI.1991.

Tradicionalni kršćanski običaji Majke Božje Jeruzalemske od 18. st. s izvedenim misterijem prozvanim »Seljačkim festivalom Krapina« doživio je znatan publicitet u crkvenom i svjetovnom tisku 1933. Mnogobrojnim proštenarskim i folklorno-zabavnim sadržajima pridonijeli su hodočasnici Marijanskog svetišta, žitelji Hrvatskog zagorja, zagrebačke i varaždinske okolice. Ti su običaji njegovani stoljećima sve do naših dana uz proštenarsku baroknu crkvu ukrašenu freskama koja se uzdiže na proplanku iznad Krapine. U analima je zapisano da tu od 1193.g. žive katolici jer su već tada bili obavezni od svog dohotka davati crkvenu desetinu. Prema tom prvom spomenu naziva naselja Krapine obilježiti će se 800. obljetnica.

ČUDOTVORNI KIP MAJKE BOŽJE JERUZALEMSKE

Glavni temelj zavjetnog prošteništa je k i p i ć Majke Božje donesen iz Jeruzalema. Na Trškom vrhu je od davnina živjela obitelj Balagović u kući pokraj općinskog puta, na putu Krapina-Trški vrh-Radoboj. Sredinom 17. st. neoženjeni mladić Stjepan Balagović odlučio je krenuti u svijet i priključiti se franjevačkom redu, a brat Nikola je ostao na svom posjedu. Stjepan se najprije zaustavio u Pragu. Stupio je u red sv. Franje u samostanu Marije Snježne i kao laik primio novo ime Joakim. Svoje se domovine nikad nije odrekao.

Jednom zamoli svoje poglavare da mu dopuste ući u hrvatsku franjevačku provinciju sv. Ladislava i oni mu to dozvole. Potom se obrati novom provincijalu da mu odobri putovanje u Rim i zatim u Svetu Zemlju da obide Isusov grob. Srećom i ti su zahtjevi Joakimu ispunjeni. U Jeruzalemu se sjeti svog brata Nikole. Kao siromašan redovnik nije mogao nabaviti neki skupi suvenir. Ipak je na poklon od nekog franjevca primio kip Blažene Djevice Marije. Taj je kipić bio blagoslovljen i duže se vremena nalazio na Isusovu grobu. Joakim izuzetno obradovan takvim darom, ponese ga iz Svete Zemlje u rodni dom na Trškom vrhu i uruči bratu Nikoli godine 1669.

Poklonjeni kip Majke Božje Jeruzalemske Nikola stavi u izdubljenu stijensku nišu svoje kuće. Prvenstveno je za njegovu obitelj predstavljao neizmjernu svetinju kakvu nitko od susjeda nije imao. Marijini štovatelji počeli su i očitovanjima svojim zagovora osjećajući ponos i golemu duhovnu utjehu. Nažalost Nikolino zadovoljstvo uskoro se uznemirilo kad mu je nenadano požarna stihija posve uništila drvenu kuću. Bio je uvjeren da kipić nije izgorio. S obitelji i susjedima u hrpi pepela kipić je pronašao neoštećen i jako se obradovao što će njemu i drugima ova velika svjetinja biti opet utjehom u nevolji. Glas Marijinih štovatelja ubrzo se pronio već time što

u vatri nije izgorio i smatrali su ga čudotvornim i izvan Trškog vrha. N i k o l a kipiće privremeno stavi u šupljinu starog oraha. Opet se desi nezgoda jer je taj čudotvorni kipiće potajno uzeo neki marijotaborski župljan iz Huma na Sutli želeći ga iskoristiti na svom području. No, Balagović je saznao o prisvajanju kipića Majke Božje Jeruzalemske i ponovo ga je vratio na Trški vrh. Glas o ispunjenju zavjeta brzo se prenosio među zagorskim žiteljima i sve je više vjernika hodočastilo i iz drugih mjesta zagrebačke i varaždinske okolice. Tako je kipiće MBJ postao izuzetnim štovanim čudotvorstvom već za života Nikole Blagovića i njegovanje pobožnosti je tradicionalno prihvaćeno među novim naraštajima.

Sve je više bilo poticaja o pobožnosti prema Majci Božjoj Jeruzalemskoj. Izvanrednim angažiranjem krapinskog župnika Stjepana Fućeka (i poznatog kajkavskog pisca) godine 1743., kad je harala marvinska kuga priređena je uspješna zavjetna procesija na Trški vrh do kipa MBJ. Župljanima je ta procesija bila preventiva u zaštiti njihove stoke jer im nije uginulo nijedno »blašće«/govedo/, kao u to doba u nekim okolnim krajevima. To je privuklo još više štovatelja Majke Božje Jeruzalemske. Zagovori su bili ispunjeni i u duhovnim zanosima mnogim bolesnicima, unesrećenima i mnogobrojnim vojnicima koji su se s bojišta sretno vratili svojim obiteljima.

GRADNJA ZAVJETNE CRKVE

Vjernici su bili potaknuti velikim osjećajem zahvalnosti, a svoj su zanos dokazali u čast Majke Božje Jeruzalemske na Trškom vrhu, gradnjom veličanstvene crkve iako je Krapina već od srednjega vijeka imala župnu i od 1644. g. franjevačku crkvu sv. Katarine. Općinsko poglavarstvo kr. povljenog trgovišta Krapine odlučilo je 1745. zatražiti dozvolu od Duhovne oblasti iz Zagreba i unatoč nekim formalnim teškoćama njihovoj je molbi udovoljeno 8.travnja 1750. Mještani Trškog vrha su poklonili svoje zemljište, te dobrovoljnim radom i zapregama, a uz pomoć krapinske općine, sagrađe golemu crkvenu gađevinu u baroknom slogu.

U nedjelju, 13.kolovoza 1752. skupilo se mnoštvo ljudi sa svih strana Hrvatskog zagorja, a iz župne crkve sv. Nikole krenu procesija na blagoslov. Ondašnji župnik, Nikola Gorup, nosio je kipiće MBJ u Marijinu crkvu na Trškom vrhu. To ukrasno barokno zdanje potpuno je dovršeno 1756.g., a blagoslov je obavio Stjepan Pucz, biogradski biskup, 13.kolovoza 1761. Kad je crkva već bila dogotovljena, naknadno je dograđena cinktura u obliku osmerokuta. U svakom je kutu podignuta kula za kapelicu. S unutrašnje strane ističu se arkade s lukovima . Kod sjevernog dijela je podignuta svećenička kuća koja je arhitektonski u skopu cinktora. Na stropu cinkture Lovro Širnik obnovio je i izradio neke nove zavjetne freske na temelju zapisa iz Spomen-knjige o ispunjenim hodočasničkim zavjetima u znak zahvalnosti MBJ, što je obavljeno i u proštenarskim ediciama Majke Božje Jeruzalemske. Slike na stropu cinktora prikazuju mateijalnu i duhovnu kulturu prvenstveno seoskih proštenara, osobito o vezivu i narodnoj nošnji, ruralnoj arhitekturi, namještaju i dr.

Čovjeka obuzima snažan dojam već na ulazu u tu prostranu barokno ukrašenu crkvu Majke Božje Jeruzalemske. Stropne dijelove je vrlo žarkim bojama oslikao Antun Lerchinger (1772) biblijskim iluzionističkim prizorima iz Staroga Zavjeta i Sv. pisma, skladno i nemirno, sve u pokretima likova. Hodočasnici su na slikovit način proširivali svoja saznanja jer je školovanih u minulim stoljećima bilo vrlo malo.

Cjelovitost glavnog oltar je djelo Jakova Strauba (1759). Čudotvorni kipić Majke Božje Jeruzalemske smješten je u sredini - obavijena plaštom u rokoko okvir-ormariću, a donator je tog oltara Josip Jagušić sa ženom Franjicom Bulaj. Među meceniima za druge oltare bili su : Josip Jelačić i žena Rozina iz Zagreba a na trošak Nikole Bedekovića i žene Franciske Cinderi (1759). Zbog ograničena prostora ovim opisom nisu istaknuti svi sakralni likovi. Valja istaknuti da se nad predvorjem nalazi kor s vrijednim Remerovim orguljama, a s desne je strane atraktivna propovijedaonica s kipovima Evandelisti. Svaki i najmanji prostor ispunjen je kipovima, slikama i drugim dekorativnim elementima barokna stila.

HODOČASNICI – ROMARI

Katolička vjerska osjećanja hodočasnici, može se reći već tri stoljeća, tradicionalno održavaju na svetištu Majke Božje Jeruzalemske na utvrđene svečarske dane: Duhovsko proštenje, Margaretsko, o Božjem licu, Bartolovsko, uz Marijimo ime /»Velikomešno«/ i jedno kao »Krapinsku zahvalnicu« zadnje nedjelje u listopadu, te uz još neke datume za hodočasnike Hrv. zagorja, Granešine kraj Zagreba i varaždinskog kraja. Godišnje dolazi i više od sto tisuća hodočasnika raznovrsnih zanimanja, prvenstveno sa sela i iz gradskih naselja.

SELJAČI FESTIVAL NA TRŠKOM VRHU

Poznati pisac hrv. katoličkih romana dr. Velimir Deželić, ml. napisao je dramsko djelo pod naslovom *Na Trškom vrhu*, koje je prožeto pričom o čudotvornom kipu Majke Božje Jeruzalemske. Misterij je uglazbio dr. Božidar Š, sa scenografijom Marka Kiša /Radmio/, a uz svesrdnu podršku i pomoć Mirka Pl. Hramlovića. U izvođenju igrokaza sudjelovali su članovi Križarskog i Cecilijanskog zbora iz Krapine i okolice. Djelo je izvedeno pod počasnim pokroviteljstvom preuzv. gosp. dr. Antuna Bauera, hrv. metropolite iz Zagreba.

Mnoštvo je proštenara - romara uprlo svoj pogled na kulise postavljene kao nekadašnja legendarna Balagovićeve kućica između crkve i cinktora. Têk je posebno uzbuđenje doživljeno kad je izbila vatra i kućica je izgorjela. Zatim su u pepelu pronašli i kipić BDM, koji je smješten u orahovo šuplje stablo. Sve je izvedeno na zadivljujućoj razini, a glumci su nagrađeni burnim pljeskom romara. U takvom izvanredno oduševljenju svi su zajedno zapjevali: *Rajska Djevo - Kraljice Hrvata, Naša Majka, Zoro zlata...* Potom su slijedile mnoge prigodne trškovijske popijevke: *Ljiljane bijeli, zagorskog kraja...*, *Čudesnog kipa milosti cvijeće...*, a na kraju, za oproštaj

Zbogom, zbogom Marijo - Majka Božja Jeruzalemska, mi Te srcem pozdravljamo - sprevajaj nas Marija i budi nam napomoć zanavek.

Deželicev tekst doživio je desetak ponovljenih izvedbi. Zbog toga je objavljeno niz prikaza u novinama i revijama u nas i u inozemstvu. U *Narodnim novinama* od 12.srpnja 1933. autor Krenedić je napisao: »Bio je to pravi pučki teatar, kakvog žele naši autori i ljubitelji kazališne umjetnosti... neposredno između publike i izvađača bila je i jača nego li na ikojoj predstavi, koja se odigrava u kazalištima... Krapina neka sebi taj misterij zadrži trajno i neka po njemo postane festivalski grad!«²⁻³.

FOLKLORNI SADRŽAJI HODOČAŠĆA

Većina je ljudi stoljetnim tradicionalnim običajima unaprijed bila zaokupljena radujući se u tekućoj godini kako će između vjerskih obveza doživjeti i ponešto rasonode - duhovne i fizičke rekreacije - kako se to među pučanstvom znalo reći. Dok još nisu prometovali vlakovi i automobili ljudi su ovamo dolazili pješke, ako su sebi odredili takav zagovor-zavjet Majci Božjoj Jeruzalemskoj. Pješačenje je trajalo čak po deset i više sati (uglavnom bosonogi jer su važnija proštenja uglavnom u ljeto). Glavna su prijevozna sredstva bila konjska zaprega - *fjakerova kočija* ili na putničkim *lojtricama*, gdje su sjedišta od dasaka pokrivena gunjevima. Na takvim se *lojtricama* prevozila kramarska-zanatska roba na sajmove po Hrvatskom zagorju, pa i širom Hrvatske i Slovenije.

Iz mnogih udaljenijih i bližih mjesta hodočasnike je pratila limena glazba, tamburaški zborovi, muzički sastavi i neke skupine s harmonikom. Vjerničke su procesije dolazile iz obližnjih mjesta, a neke su također pratili glazbenici pobožnim i rodoljubnim pjesmama.

Na Trškom vrhu je uz obiteljske kuće bilo nekoliko gostionica, krčmi tzv. *prek vulice* je prodavano vino domaćih vinogradara. Umjesto voćnog soka mnogi su romarima prodavali *kruškovnicu* ili *jabučnicu* od ranije dozrelih krušaka i jabuka. Mesarski obrtnici sa svojim pečenjarima i pekari nudili su svoje proizvode na otvorenom prostoru ili pod šatorima. Licitari su prodavali svoje proizvode od raznobojnog tijesta ukrašenog sličicama: lutke, konjiće, *vrice*, *klaruš-ogrlice* ili slična povećana zrnca čisla(krunice) nanizane na bijelom koncu, ukrašena srčeka s malim ogledalcem i dirljivim ljubavnim stihovima, kao što su: »Kaj iz serca ne zvira - k serca ne dopira...!« Licitari su prodavali i sokove: *graherlin*, *gverc*, *medicu* i tome slično.

Raznovrsni trgovci kućne radinosti, *kramari*, nudili bi romarima male i veće svetačke kipove i sa simboličnim likom Majke Božje Jeruzalemske s glavnog oltara, razglednice fresko-slika i barokne crkvene arhitekture, ukrasne iglice-pribadače i broševe. Bilo je torbara koje su kajkavci prozvali »Bosancima«, (bili su to zapravo Dalmatinci i Hercegovci). Hodočanicima su prodavali sitne stvarčice kao što su: češljevi, upaljači, parfem i kolonjska mirisna vodica, krema za lice i crnilo za cipele, »napršnjaci«, špulice konca, pribadače (poput viđenih u filmu Prosjaci)⁴.

Dok se još nisu upotrebljavali deterdenti i električna glačala, za pranje suda je korišten pijesak, a u starim je »peglama« bila žeravica od drvena uglja. Tako su i na Trški vrh dolazili prodavači pijeska i uglja. Stariji se sjećaju njihova izvikivanja, gurali su se između hodočasnika naglašenim riječima:

PESKAR: »Z. Podsuseda-grada idem ja.«

UGLJENAR: »A jas pa zgor sa Sljemena.«

PESKAR: »Kupite p e s k a belega, za dinar ili dva«

UGLJENAR: »Kupite črnega vugljena - grijal bu peglu i serčeka ljubljena«

ROMAR PITA: »A pokaj buš dal peska belega?«

PESKAR: »Za gotov groš bude peska više još!«

Bilo im je važno da svoju robu prodaju pa su se složno nadvikivali. Prodavač »peska belega« čak je inspirirao pjesnika i skladatelja pa je na tu temu izvedena popijevka jedne festivalske zabavne koncertne večeri u Krapini.

Bili su i rado viđeni poneki starčić u pratnji desetgodišnjeg dječaka koji je u drvenoj kutiji nosio poredane listiće s otisnutim tekstovima o budućoj sudbini, a za dinar-dva ih je izvlačio bijeli miš. Dječarac je uzvikivao:

- » Kupite, kupite sretan listić -

Evo: - Miš bijeli vama sreću dijeli !«

Izuzetnu pažnju mladih ljudi privlačio je postavljeni luna-park, *ringišpil* (vrtuljak) Krapinčanina Eugena Krkleca. Prije elektrifikacije bio je na ručni pogon. U vrhu su ga pokretali mladići u dobroj fizičkoj kondiciji s jakim mišićima a dolje su na metalnim lancima bila sjedala poput košarica s obaveznim prikopčavanjem lančića ispred sebe. Vrtuljak se okretao uz glazbu sa starih gramofonskih ploča, prema zvukovima nekadašnjih vergleca. Bilo je i drugih zabava: gađanje rinkovima i zračnim puškama na cilj, a pogoci su nagrađivani pićem i raznovrsnim suvenirima.

DRAMSKI ZABAVNI IGROKAZI

U takvom šarolikom svijetu romarskog luna-parka nisu izostali ni cirkusantski i kabaretski klaunovi s igrokazima i skečevima. Vješti imitatori nezaboravnih klaunova, samozvani *Jurek i Štefek*, *Jurek-Cmok*, *Galženjak* i *Perica Kerempuh* - zvani *potepuh*, često su bili na repertoaru romarske zabavne pozornice. Svaki put su najprije izveli poneki skeč i time privukli pažnju na svoje pučke predstave pod šatorom uz naplatu ulaznica - na zakupljenom prostoru Trškog vrha.

Na dane glavnih proštenja u mnoštvu hodočasnika i njihovih međusobnih priča čovjek se osjećao kao u pčelinjaku; čulo se samo zujanje ljudskih glasova pomiješanih s pjevačima i zvukovima glazbi raznolikih instrumenata... Poslije vjerskih obreda romari su bili na vrtnim zabavama - mladi na plesu, a stariji uz vinske stolove pod šatorima ili u mjesnim gostionicama dok su drugi bili uz svoja zaprežna kola, a posljednjih godina uz automobile. U ruci ima je viđena domaća slanina, šarena gibanica i druge hodočasničke poslastice uz domaće »vinčeko« svjetlo-žarke boje. Uslijedila su nova upoznavanja mladih i nezaboravni susreti iskrenih prijatelja.

No, i općinski *dacari* (naplatitelji tržišnih prostora) sa zadovoljstvom bi punili općinsku blagajničku riznicu. Prihod je bio u korist održavanja sakralnih i drugih općinskih objekata.

Siromašnije romare žene u *vedricama* (drvenim manjim škafovima) nude svježom gorskom pitkom vodom uz minimalnu naplatu, dinar-dva, ili za komadić gibanice i malu *šniticu* mesa. Takve su žene ponekad uzvikivale - da skrenu pažnju na sebe »Romar, romar, romarice, dajte meni gibanice. Lani ste mi obećali da mi bude letos dali«. Ako se dulje nitko nije obazirao na njihov glas, dodale su: »Če imate, če nemate - sejedno ne datel!...«.

OD KALVARIJE DO TRŠKOG VRHA

Pokraj sjenovitog drvoreda petnaestak minuta pješačenja od župne crkve sv. Nikole i krapinskog groblja - uz Kalvariju pokraj ceste prema Trškom vrhu - poredalo se mnogo proštenarskih prosjaka - bokci i bogice koji su od romara tražili milodare. Da bi prosjaci na sebe svratili što veću pažnju, pjevali su pobožne pjesme. (Slijepci i teži invalidi su imali pratnju).

Slijepac je svirajući malu harmoniku pjevao, prema sjećanjima mještana stihove:

Darujte me braćo moja
Plemenita i čestita.
Braćo moja milostiva!
Dinar vam je malen darak,
a velik zavjetak.
Vidiš, brate milostivi,
Mene vode tuđe oči,
Mene hrane vaše ruke;
Ja sam željan bijela svijeta,
Bijela danka, žarka sunca,
Žarka sunca i mjeseca,
I po svijetu pogledati,
I svu braću oko sebe,
Crne zemlje ispod sebe,
Vedra neba iznad sebe.
Mene vode tuđe oči,
Ne mogu sebi sam pomoći,
A bez vaše desne ruke,
Ne mogu orati ni kopati.
Što su Vama bijeli dani,
To su meni tamne noći.

Tamne noći bez mjeseca.
Nikog ne poznajem,
Vašom se pomoću probijam
Od drveta do drveta,
Od kamena do kamena,
Od nemila do nedraga
Kao voda o bregove.
Sljepoća je teška muka.

Vidite me u očicama,
Darujte me ručicama
Zarad Bog jedinoga.
Srećice se nanosili,
Lijepe užitke naživjeli!
Bog vam daj dobre sreće,
radosti i dobra zdravlja!

Bilo je ratnih invalida i težih invalidnih prosjaka koji su živjeli od milostinje drugih čitava život, a na proštenje su dolazili u pratnji svojih članova obitelji. Među pjevnim prosjačkim stihovima poznati su još neki:

»Poglečte mojega oca - siromaka kaj ima raka.
 Udijelite mu mali dar - Majka Božja Jeruzalemska
 Ne bu vam to pozabila nigdar !«
 A jedna je prosjačka majka govorila:
 »Jadna je mati kaj sam rodila bogalja koji
 ne govori ne čuje i sam ne hodi. Udijelite mu,
 pomognite mu. Molila bum za vas i vaše duše spas!«
 Neki su prosjaci pjevali u duetu i tražili milodare ovako:
 »Darujte siromaka, Bog vama stoput plati
 i Marija Božja Mati ispunila vaše zagovore.
 Daj vam Bog sreću u zdravlju obitelji i pri
 živini, srečno putovati i s božjim blagoslovom
 doma dojt!«⁵.

Na prošteništu Trškog vrha tradicionalno se održava stanoviti ceremonijalni obred pri obavljanju zavjeta-zagovora. Osim darovanog novca ostavljenog na glavnom oltaru, zagovornicu cinktoru kupuju minijaturne figurice od voska koje simboliziraju lik djeteta ili odrasla čovjeka, a neki figurativan lik konja ili krave, već prema tome na što se pojedini hodočasnik zavjetovao. Uz uobičajene molitve takvu minijaturnu figuricu-lutku od voska ostavljaju na oltaru sa zahvalnošću što je zavjet ispunjen. »Mežnar« – zvonar pokupi te lutkice i nosi ih na prodajno mjesto u cinktor da ih u duhovnom zanosu zahvale otkupe drugi romari nakon obavljena blagoslova u crkvi Majke Božje Jeruzalemske. Takve voštane lutkice su jeftine, a ipak donose prihod.

BILJEŠKE

- ¹ Hrašćanec, 1943:17-63
- ² Program duhovnog koncerta, tj. »Seljački festival«s informacijama bez naziva tiskare i autora vjerojatno je tiskan u Zagrebu.
- ³ Hranilović: Čas. Sv. Cecilija, prikaz: 1933, str. 181-183.
- ⁴ Kozina, Antun, vlastiti etnografski zapisi 1940-1990.
- ⁵ Kazivanja po sjećanjima: Marije i Ančice Capek, Božidara Staroveškog iz Krapine i Micike Šimunić iz Trškog vrha.

LITERATURA

Baričević, Doris: Kiparska djela u crkvi Marije Jeruzalemske na Trškom vrhu, Po dragome kraju Krapina, *Kaj* XIII (1), Zagreb, 1982, str. 163-176.

Belošević, Stjepan: *Županija varaždinska i sl. kr. grad Varaždin*, vl. naklada, Zagreb, 1926.

Cvekan, Paškal: *Krapinski franjevci*, vl. izdanje, Krapina, 1980.

Deželić, Vladimir, sin: *Na Trškom Vrh*- Glazbeni misterij o postanku prošteništa Majke Božje Jeruzalemske, Zagreb, 1933.

Dočkal, Kamilo: *Naša zvona i njihovi lijevaoci*, Narodna tiskara, Zagreb, 1942.

Gorup, Nikola: *Zerczalo Marianszko Kipa Jerusalemszkiego w Krapine pod Bratovschinum Sz. Skapulara Podignyenoga*, Zagreb, 1768.

Horvat, Andela: Trški Vrh, *Enciklopedija likovnih umjetnosti* 4, JLZ, Zagreb, 1966, str. 458-459.

Hrašćanec, Rudolf: *Jeruzalemska Majka Božja na Trškom vrhu*, Nar. tiskara Kaptol, Zagreb, 1943.

Kozina, Antun: *Krapina i okolica kroz stoljeća*, Gradski muzej Krapina, Varaždin, 1960.

Ortner, Stjepan: *Povjest gradine i trgovišta Krapine*, Zagreb, 1899.

Szabo, Gjuro: *Kroz Hrvatsko Zagorje*, Zagreb, 1939.

Žugčić, Ante: Majka božja Jerusolimska na Trškom vrhu u Krapini, Zagreb, 1906.

TRŠKI VRH - KRAPINA. TRADITIONAL CUSTOMS AT THE
PILGRIMAGE CHURCH OD OUR LADY OF JERUZALEM

Summary

Numerous sacred and profane attractions of the church of Our Lady of Jerusalem at Trški vrh near Krapina have contributed to the flow of pilgrims to this religious centre. The author describes some of the events connected with pilgrimages to Trški vrh as well as the history of popular piety towards Virgin Mary at the same place. A part of the text is devoted to a play concerning Trški vrh presented in 1933 on the occasion of the so-called »Folk festival in Krapina«.